

↓
P R E G E T H

A R

HELYNT BRESENNOL

A M E R I C A.

A Bregethwyd yn CHRIST-CHURCH,

MEHEFIN y 23, 1775.

Ar ddeifyfiad SWYDDOGION Y DRYDYDD
FYDDIN o Ddinas *Philadelphia*, a Rhag-
lawiaeth *Southwark*.

Gan WILLIAM SMITH, D. D.

PENADUR Y COLEG YN Y DDINAS HONNO.

B R Y S T O:

Argraffwyd gan WILLIAM PINE, 1775.

PHILADELPHIA, *Mehefin* y 25, 1775.

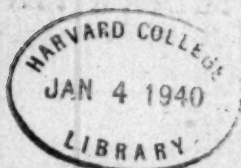
ME W N Cyfarfod Swyddogion y
3dd. Fyddin o Ddinas Philadelphia a
rhaglawiaeth Southwark — *Cyttunwyd* i
ddiolch i Dr. Smith am ei bregeth ragorol
a bregethodd ar eu deisfyfiad y 23en o'r
mis hwn; a dymuno arno ddarparu
copi o honi iw chyhoeddi; gan eu bod
hwy 'n barnu y bydd yn foddion i
helaethu achos rhydd-did a rhinwedd.

Arwyddwyd drwy orchymyn,

JOAN CADWALADR, *Milwriad.

* *Colonel.*

A 2

*From the gift of
Prof. F. N. Robinson*

534
7

Y Cyfieithydd at y Darllenydd.

Gymro anwyl,

GA N fod yr Anghyd fod annedwydd rhwng Brydain a'i Threfedigion yn gwneuthur y fath swm a chynnwrf yn ein gwlad, mi a anturiaris gyfaithu y bregeth ganlynol, yr hon a bregethwyd ar yr achos, fel y gellit ti weled a deall naturr a Ddadl, a gwreiddyn yr anghydfod. A chan iddi gael ei phregethu o flaen, nid yn unig Swyddogion y Fyddin a grybwyllir yn y ddalen diutl, ond hefyd cynnyrcholwyr y Taleithau unol, ac eraill o'u Penaethiaid, gelli yma weled hefyd yn lled amlwg, ysbryd a thymmer y Trefedigion yn eu sefyllfa gyfng bresennol.

Mae'r Awdur yn ei ragymadrodd yn d'wedid—
“nas cafodd ond rhybudd byrr i fynyrio 'i fatter,
ac nad oedd ganddo un amcan i gyhoeddi—
fod hiraeth yn ei galon am weled etto 'r tawel
ddyddiau o heddychlondeb rhwng Brydain a'i
Threfedigion—Eu bod yn cael cam mawr pan eu
cyhyddir o chwennych bod yn llywodraeth neillduol
—Mae'r cwbl y maent yn geisio yw cynnal y
Siartrau (charters) a genneattaodd Lloegr iddynt
ar y cyntaf 'ynghyd a'r rhesymol rydd-did o gael
eu trethu trwy eu cydsyniad—Fod digon eisfoes

wedi ei wneithur mewn ffordd o brawf nad yn
esmwyth y rhydd pobl America i fynu eu breintiau
—Ei bod yn bryd i gymeryd i fynu a derbyn rhyw
drefn gymmwys tuag at attaly canlyniadau alaethus
a raid ddigwydd wrth ymdrin a'r ddadl mewn
ffordd ryfelgar. Pe gwelai hyn yn cymmeryd lle,
mae 'n dweid hefyd y byddai yn barod i ganu 'n
-iach i bob peth daearol."

Yn awr, Gymro hawddgar, cofia y daw terfyn
ar bob cynnwrf yma, ac mae 'th ddyledswydd di
yw gweddio am lwyddiant a heddwch y Deyrnas :
etto cofia 'n bennaf fod mewn heddwch a Duw,
trwy Grist; yna y bydd hi da gyd a thi pe treigid
y mynyddoedd i ganol y mor. Ond 'f'alle fod dy
galon yn crynu am Eglwys Dduw: Cofia ei fod
ef yn eistedd ar y llifeiriant, Sal. xxix. 10.—
Caiff pob peth gydweithio er ei daeoni.—Gweddia
dros feion, ac nac anghofia 'th Ewyllyfwr da
ymhob peth yn enwedig achos dy Enaid. Y
Cyfeithydd.

BRYSTO, Hydref y

21, 1775.

P R E G E T H, &c.

JOSUA xxii. 22.

Arglwydd Dduw y duwiau—Arglwydd Dduw y duwiau—Efe fydd yn gwybod ac Israel yntef a gaiff wybod—Os mewn gwrthryfel neu mewn camtuedd yn erbyn yr Arglwydd y bu hyn—Na wareder ni y dydd hwn.

Y Geiriau hyn, fy Mrodyr, a'n tywyfiant i amrywiol ystyriaethau llwyr berthynol i amcan ein cyfarfod presennol; a rhaid im 'attolygu 'ch cyd-ddygiad tra 'r eglurwyf mor fyrr ag y gallaf yr achos pwysfawr ar ba un y cawsant gyntaf eu llefaru; a gobeithio y bydd i'r cymmwyfiad a wnelwyf yn ganlynol o honynt gyflawn obrwyo 'ch astudrwydd.

Meibion Reuben, a Meibion, Gad a hanner llwyth Manasseh, a ddewisasant eu hetifeddiaeth y tu dwyrain i'r Jorddonen, ar gyfer y lleill o lwythau Israel. Ac er y gwyddent y byddai i'r fesyllfa hon eu difuddio o rai breintiau arhosol gyd a'u brodyr o'r tu arall, ac yn neillduol y fraint arbennig o gael Allor a Phabell Duw yn eu plith; etto, gan fod gwlad Canaan yn cael ei chy'rif n rhy gyfyng i'r holl lwythau boddlonasant i'r

etifeddiaeth a ddewisafent. Ac fel hyn y llafarasant wrth Moses, " Tir i Anifeiliaid yw " efe, ac y mae i'th weision Anifeiliaid lawer. O's " cawfom ffafr yn dy olwg rhodder y tir hwn i'th " weision yn feddiant, a chorlannau defaid a " adeiliadwn ni yma i'n hanifeiliaid, a dinafoedd " i'n plant; a ni a ymarfogwn yn fuan a flaen ein " brodyr Meibion Iſrael—ni ddychwelwn ni " i'n tai nes iddynt berch'nogi bob un ei " etifeddiaeth."

" A dywedodd Moses wrthynt, os gwnewch y peth hyn, os â pob un o honoch dros yr " Jorddonen yn *arfog* o flaen yr Arglwydd nes " iddo yrru ymaëth ei elynion o'i flaen, a " darostwng y wlad (Canaan) o flaen (eich brodyr) " yna gwedi hynny y cewch ddychwelyd, a bydd " y tir hwn (Gilead) yn etifeddiaeth i chwi " o flaen yr Arglwydd."*

Dyma, ynte, yr Ammod fawr wreiddiol, dan ba un y cenniattawyd i'r ddau lwyth a hanner ymneillduo oddiwrth y lleill, a phrefswyllo y tu arall i'r Jorddonen. Yr oeddynt i gynnorthwyo 'u brodyr yn eu rhyfeloedd angenrheidiol—i barhau dan yr un llywodraeth a hwythau, sef llywodraeth Jehofa ei hun—i beidio adeiliadu un Allor wahanol, ond dysod i Aberthu wrth yr Allor honno yn Silo, lle y gwelodd yr Arglwydd yn dda i addo ei bresennoldeb neillduol.

Er i hyn eu darostwng i lawer anghyfleusdra, etto gan fod unffurfiad eu haddoliad, a nattur eu † dwyfol lywodraeth yn am galw un dano, hwy a lymalant yn ffyddlon wrth eu hammod.

Yn ofn Duw ymgrymmasant wrth ei Allor er nad oedd o fewn eu gwlad hwy; ac o gariad at eu brodyr cynnorthwyafant hwynt yn eu rhyfeloedd " hyd nas safodd un o'u gelynion o'u blaen:" Ac o'r diwedd eu blaenor mawr *Josua*, gan nad oedd raid wrth eu cynnorthwy ymhellach, a roddes iddynt y dystiolaeth anrhydeddus hon—ddarfod iddynt

* Numeri, Pen. 32.

† Theocracy.

iddynt ufuddhau iddo ef ymhob peth fel eu tywyflog, a chyflawnu 'n ffyddlon y cwbl a addawlent i Fofes gwâs yr Arglwydd. Gan hynny efe a'u bendithiodd ac a'u gollyngodd i ddychwelyd i'w gwlad eu hun "a chyfoeth mawr "ac anifeiliaid lawer iawn, âg arian ac âg aur, ac "â gwifgoedd lawer iawn."*

Mor ebrwydd, gan hynny, ag y daethant i'w gwlad, yn llawn diolchgarwch, at llan y Jorrdonen, wrth y rhydle gyffredin, gyferbyn a Chanaan, hwy a adeiliadafant Allor *fawr* ac *Uchel*, fel y byddai yn arwydd trag'wyddol eu bod o'r un genedl, ac a hawl ganddynt i'r un breintiau gwledig a chrefyddol a'u brodyr o'r llwythau eraill.

Ond y gorehwyl hwn o dduwioldeb a chariad a gadd yn ebrwydd ei gamddeall. Codwyd y waedd yn eu herbyn yn ddiatreg. Ni phetrusodd *Penboethiaid* y dydd hwnnw eu cyhoeddi 'n *wrthryfelwyr* yn erbyn y Duw byw, yn droseddwyd ei sanctaidd gyfreithiau, a'i lywodraeth ofodedig, trwy ofod i fynu Allor yn wrthwyneb i'w allor sanctaidd ef: Gan hynny holl gyn'lleidfa 'r brawd-lwythau, y rhai yr oedd eu harosfa yng Nghanaan a ymgalglasant ynghyd i ryfel yn erbyn eu cig a'u gwaed eu hunain; ac mewn ffam o fêl gamfyniol bwriadafant eu dileu oddi ar wyneb y ddaear, fel gelynion i Dduw ac i Wladwriaeth Israel. Yn y foment arwydus a nodedig honno, (ac o fy Nuw na chaffai 'r 'siampl ei dilyn ymysg brawd-lwythau ein Hifrael ni yn y fam-wlad) meddaf, yn y foment arwydus a nodedig honno ymddangosodd rhai yn eu mŷg o dymherau mwy llariaidd a hynaws, fel pa rai nis gallodd mor belled eu dallu; eithr cyn synnu allan y cleddyf ac a dwylo aflan ei drochi yn ymysgaroedd eu brodyr, a dybient mai cymmwys oedd yn gyntaf chwilio am wirionedd yr achwymiad yn eu herbyn. Ac

er

* Josua xxii. 8.

er gogoniant Israel, y cynghor heddychol a doeth hwn a dycciodd.

Cennadwri o'r ardderchoccaf yn awr a ddarparwyd yn ben ar ba un yr oedd gwr sanctaidd ei alwad a mawr ei awdurdod, yn llawn o bob teimlad naturiol a chrefyddol; *Phineas* mab Eleazar yr Archoffeiriad, ynghyd a dëg o Dywyfegion eraill, un o bob un o'r naw llwyth, yn gyftal ac o hanner arall llwyth Manasseh.

Mawr oedd syndod y Gileadiaid wrth dderbyn y gennadwri, a chlwyd yr achwyniad yn eu herbyn. Ond y mae grym gwybodol ddiniweiddwydd uwchlaw pob osn, a jaith calon gywyr yn rhagori ar bob ffracthineb. Mewn difrif appel i'r Nef am uniondeb eu hamcanion, heb ragfyfurdod, yngeiriau angerddol fy nhestun, diarfogafant eu brodyr o bob eiddigedd.

"Arglwydd Dduw y duwiau," meddynt, (mewn gwrefogrwydd gwirionedd chwanegafant) "Arglwydd Dduw y duwiau,"—Efe yr hwn a wnaeth y Nefoedd a'r Ddaear, yr hwn fy'n chwilio'r calonnau, ac yn adnabod meddyliau dirgelaf pob dyn—"Efe fydd yn gwybod, ac Israel ynteu a gaiff wybod," trwy ein dianwadalwch parhaus ynghrefydd ein tadau, fod yr achwyniad hwn yn hollol gamfyniol.

Yna gan droi oddi wrth eu brodyr, â chydwybod lân, ac anrhaethiol fawredd meddwl, y meint yn cyfarch yr hollalluog Jehofa ei hun.—

O tydi Benllywydd yr holl Greadigaeth—Ein Duw ni, a Duw'n tadau—Os mewn gwrthryfel neu mewn camwedd yn dy erbyn di y codafom yr arwydd hyn o'n fel tu ag at Wladwriaeth Israel—
NA WAREDER NI Y DYDD HWN! Os oedd y meddwl mwyaf pellennig yn ein calon i godi * *allor wahanol*; os amcanafom mewn un ystyrddianrhydedd yr allor gysegredig a sefydlaist di ymblith ein brodyr y tu hwnt i'r Jorddonen, fel rhwymyn undeb ac addoliad ymmysg llwythau Israel—na fachluded

* Independent akar.

fachluded haul y dydd hwn arnom nes gwnelost ni yn nod o'th gyfiawnder dialeddol yngwydd yr holl fyd!

Yn ol y cyfarchiad rhyfedd hwn i Arglwydd y Nef a'r Ddaear, y maent yn myned rhagddynt i ymresymmu a'u brodyr, gan ddweid eu bod mor belled oddi wrth amcanu neillduo, nac yn achos llywodraeth na chrefydd, a'u bod wedi adeiliadu 'r allor hon i ddiben llwyr wrthwyneb—" I fod yn "Dysr rhyngom ni a chwi, a rhwng ein hiliogaeth "ni ar ein hol, fel na ddywedo eich meibion chwi "yn ol hyn wrth ein meibion ni, Nid oes i chwi "ran yn yr Arglwydd." Yr oeddem yn ofni rhag mewn oes i ddyfod pan fai i'n hiliogaeth ni groesi 'r Jorddonen i ddyfod i Aberthu i'r lle pennodol, y byddai i'ch hiliogaeth chwi eu gwthio oddi wrth yr Allor, a dweid, am nad ynt yn byw yn y wlad lle mae pabell yr Arglwydd yn trigo, nad ydynt bobl iddo ef, nac a hawl ganddynt i freintiau Juddewig.

Ond tra faso 'r Allor hon, bydd ganddynt atteb parod. Gallant dd'wedid, "Gwelwch lûn Allor "yr Arglwydd yr hon a wnaeth ein tadau." Pe na bu'fai 'n tadau o hâd Israel ni buafent mor awyddus i bortreiadu eich harferion a'ch ffurfiau chwi. Ni chawfech weled yn *Gilead* Allor, yn gyffelyb ymhob peth i Allor Duw yn Silo, oddieithr yn unig fod yr eiddom ni yn Allor uchel, "neu sawr mewn golwg" i'w gweled o bell. A gall hyn eich perfwadio nad yw wedi ei hamcanu i aberthu arni (onitte ni fuafai ond tri chyfudd o uchder fel y mae 'n cyfraith ni yn cyfarwyddo) ond fel* arwydd-allor i ddyfgu ein hâd dros fyth eu bod o'r un genhedl a chwithau, ac a hawl ganddynt i'r un breintiau gwledig a chrefyddol.

Yr ymddiffynniad ardderchog yma a gymmododd yn ebrwydd y llwythau amrafaelus. "A da oedd "y peth yngolwg meibion Israel—hwy a "sendithiafant Dduw," au hattaiodd i dywallt
"gwaed

* Monumental altar.

“ gwaed eu perth'nafau, ac ni soniafant am fyned
 “ i fynu yn eu herbyn hwynt i ryfel, i ddifetha'r
 “ wlad yr oedd meibion Reuben a meibion Gad
 “ yn preswyllo ynddi.”

Nis gallir cwrdd, yn holl ystori 'r Bibl, a thro
 mwy addysgiadol na hwn i ddeiliaid Ymerodraeth
 cang, anffawd pa rai yw fod yr ysbryd drwg o
anghydfod gwledig neu grefyddol yn eu mylg.
 Dymunaf ar Dduw i'r cymmwyliad a wnelwyf yn
 awro honynt gael ei draddodi mewn llais uwch na
 tharan nes trywanu clust pob Bryttwn; yn enwedig
 clustiau'r cyfryw a fyfyriondd ryfel a distryw i'w
 brawd-llwythau Reuben a Gad yn ein Gilead
 Americaaidd ni. A chwanegaf ddymuno ymheilach
 ar Dduw, fod i ni, y rhai ydym heddyw yn
 ystyried ein hunain yn sefyllfa'r llwythau hynny,
 allu fel hwythau ofod ein llaw ar ein calon mewn
 disrif appêl at Dduw y duwiau am uniondeb ein
 bwriadau tuag at holl wladwriaeth ein brytanaidd
 Israel. Canys gwedi 'm galw i'r lle arbennig
 hwn, ar yr achlysur mawr yma, mi wn mai 'ch
 dymuniad yw fy mod uwchlau pob *cymelliadau*
preidiol, ac heb gym'ryd fy nhueddu na chan ffaf
 na chan ofn. A da yw, nad oes achos, wrth
 dynnu'r gydmariaeth, i aberthu na gwirionedd na
 rhinwedd.

Megis llwythau Reuben a Gad, nyni a
 ddewisafom ein hetifeddiaeth mewn gwlad
 neillduedig oddiwrth ein tadau a'n brodyr;
 neillduedig, nid gan gornant ond gan faith genfor.
 Hefyd yr ydym yn dal yr etifeddiaeth hon trwy
 eglur *wreiddiol ammod*, yn rhoi ini hawl yn holl
 freintiau naturiol a chynnyddol y lle, a chyfrano-
 gaeth o holl freintiau 'n brodyr ymhob ystyr
 wledig a chrefyddol: Oddieithr yn unig fod
 gorsedd yr ymerodraeth, wrth ba un y mae plant
 y byd hwn yn ymgrymmu, i barhau yn eu plith
 hwy.

Yn ddibris o anghyfleusdra 'n lle, heb un rhith
 eiddigedd, heb ein gwafgi gan ofn, a chwedi 'n
 rhwymo

rhwymmo gan gariad a chyd-fanteision, ni a droediafom gyd a'n brodyr yn llwybr anrhydedd ychwaneg na chant o flynyddoedd—Gan fwynhau hir ddedyddwch, fel mai braidd y mwyhawyd y fath erioed gan neb pobl eraill. Gofalus am y llaw a'n hamddiffynnodd yn ein ieuengŷtid, ac ufudd i bob cyfiawn drefniad er priodoli iddynt hwy elw ein Marfandaeth—ein golud a ddilyfodd iddynt trwy ddeng mil o ffrydiau, y rhai a helaethent beunydd, gan beri i'r tlawd ganu, ac i wyneb y diwyd wenu, trwy bob goror o'u gwlad. A pha bryd bynnag y bygythau periglon ac y byddai llais Israel Frytanaidd yn galw 'n brodyr i faes y gwaed, nis gadawfom hwynt yn ddigymmorth, eithr cyfrannogafofom o'u llafur, ac ymladdfom wrth eu hystlys, "hyd na safodd un o'u gelynion o'u blaen." Ie hwyntwy eu hunain a dystiafant o'n plaid, ddarfod ni ym hob peth wneithur nid yn unig ein rhan ond mwy na 'n rhan tuag at y llês cyffredin, a gollyngafant ni adref yn llwythog o arian ac aur * fel gwobr am ein hanghyffredin wafanaeth.

Hyd yn hyn, chwi welwch, y mae 'r gydmariaeth yn cyfatteb. Ond pa *allorau* ~~uchel~~ a godafom ni i gyffroi 'n Brytannaidd Israel; a pham y darfu i gynlleidfa 'n brodyr ymgafglu ynghyd i'n herbyn? Paham y mae eu trefnus fyddynoedd eisioes yn gorchuddio 'n gwafradedd? A ystyriant hwy ddim o'n hacios, a gwrando 'n cwyn?

"Arglwydd Dduw y duwiau—Ese fydd yn gwybod." a'r holl fyd cylchynol a gaiff etto wybod, fod pa *allorau* bynnag a godafom yn *America* mor belled oddi wrth ddiystyru, a'u bod wedi eu codi gyd â golwg bendant i barhau enw a gogoniant yr allor honno, ac cisteddle ymerodraeth, yr hon a adawfom

* Yr arian a roddes *Parliament* Brydain ini fel taliad am ein hymdrechiadau yn y rhyfel diwetha; tebyg i'r hyn a wnaeth Josua i'r ddau lwyth a hanner yn niwedd ei ryfeloedd ef.

adawfom o'n hol, gan ddymuno ei pharhaŵ
tragwyddol ymysg ein brodyr yn y Fam-wlad!

Gan gyfrif ein perthynas iddynt hwy ein
gwynfyd pennaf; gan fawrhau y rhagluniaeth a'n
cododd o'r un gwaedoliaeth; gan ymogoneddu
ddarfod pan câdd y *byd newydd* ei ddosbarthu rhwng
teyrnafoedd yr *hen*, i'r rhan ore o hono
fyrthio i feibion Protestaniaid a chenhedl rydd;
gan chwennych addolu wrth yr un allor a hwynt;
gan garu eu trefniadau i ormodedd; gan hoffi 'n
ddirefwm y dull hynny o happusrwydd gwledig a
chrefyddol, i amddiffyn pa un yr aberthafant hwy
o oes bwy gilydd; gan fod yn barod yn wastad,
er pob perigl, i ddangos y ffyddlondeb mwyaf
diysgog i'n Brenin, fel cenolbwynt mawr ein
hundeb, ac ymgeleddwr ein breintiau cyffredin:—
Meddaf, ar yr egwyddorion, a chyd â'r dibenion
yma, barnafom mai 'n dledfwydd oedd adeiliadu
allorau, neu, * Ofodiadau, yn America, mor
nefed ac y gallem yn ol y portreiaid Brytanaidd.

Gan nas gwerthafem erioed ein genediggaeth-
faint, yr oeddem yn ystyried fod hawl genym i
holl freintiau ty ein tad—"i fwynhau tangnefedd,
rhydd-did a diogelwch; i gael ein llywodraethu,
fel ein brodyr, wrth ein cyfreithiau ein hunain
ymhob peth a berthynai 'n briodol ini, ac
offrymmu 'n haberthau wrth allor yr ymerodraeth
Frytanaidd; gan haeru fod pob addoliad ond un
gwirfodd yn eilunaddoliad, ac nad oes gan neb
dan y nef, hawl i sefyll rhyngom ni a'n grasufol
Frenin, i fesuwr ein ffyddlondeb, neu genniattau 'n
meddianau *heb ein cydsfyniad*.

Dyma'r egwyddorion a dderbyniafom oddi wrth
y Brytaniaid eu hunain. Ped ymadawfem a
hwynt cyfrifafid ni 'n *fasdardiaid* ac nid meibion,
yn *alludion* ac nid brodyr.

Yr allorau a adeiliafom ni, ynte, nid ydynt uchel
neu † gyd-ymgais allorau i greu eiddgedd, ond
arwyddion ifel o'n hundeb a'n cariad: gwedi eu
hamcanu

* Constitutions.

† Rival altars.

hamcanu i ddwyn myrddiynau, etto heb eu geni, o bob congl o'n eang ardaloedd, i ymgrymmu wrth y fam-allor fawr o rydd-did Brytanaidd; gan berchi 'r wlad o ba un y tarddasant, pan fo eu miloedd digyfrif hwy yn llawer amlach na'r eiddo hi.

Ein dymuniad oedd fod "Tyft parhaol rhwng ein brodyr a ni;" fel pe digwyddai, mewn amser i ddyfod, i'w meibion hwy ddwud wrth yr eiddom ni—"Nid oes i chwi ran" yngenedigaeth-fraint Brytaniaid, a cheifis 'u gwrthio oddi wrth Deml rhydd-did pan ddelont i addoli yno, y byddo ganddynt hwythau ateb parod—"Gwelwch lŷn yn allor a wnaeth ein tadau." Gwelwch eich gosodiadau gwladol a chrefyddol eich hunain, ac yna ystyriwch drefn y llywodraeth, a chorff y cyfreithiau a gyfansoddwyd gan ein tadau ymhob rhan o America! A all'fai y rhai 'n fod mor gyfatebol i'r eiddo chwi, oni buasai eu bod hwy 'n etifeddu 'r un ysbryd, a chweddi tyfu o'r un cyff a chwithau.

Hyd yn hyn hefyd, chwi welwch, fod y gydmariaeth fyth yn cyfateb, ac 'rwy 'n barnu nas gellir ei galw 'n wrydroi 'r testun, os addefwch y gall prif allu ymerodraeth, pa un ai* dwyfol-lywodraeth, neu † deyrn-lywodraeth, neu beth bynnag fyddo 'i natur, gael ei ddarlunio ar ddull un allor gyffredin, wrth ba un y mae y deiliaid oll i dalu eu cyfiawn ddefosiwn.

Ond fe ddwedir ein bod wedi ymadael a rheol gyntaf ein dyledfwydd, a gwrthod talu teyrnged wrth allor fawr yr ymerodraeth Frytanaidd. Ac i hyn fe atebwyd, fod hyd yn oed ein gwrthodiad yn brawf digonol o'n parch i'r allor ei hun. Nagê, fe haerir gan y rhai yr achwynir arnynt, am y trosedd hwn, mai mewn flam o iddagedd duwiol pan y galwd arnynt dan rith trethau anghyfreithlon, breintiau ac ammodau drylliedig, i addolu eilunod yn lle gwir dduwdod, y darfu

B

iddynt

* Theocracy.

† Monarchy.

iddynt eu dryllio 'n chwilsfrew, neu eu bwrw i waelod y ce'nfor.

Dyma 'n fyrr sefyllfa 'r ddadl o'r ddau tu. Ac oddi yma y mae fod, y foment arfwycus hon, hen gyfeillion a cheraint, yn sefyll yn barod i'r canlyniadau mwyaf alaethus.

Yma y mae pwys, fy matter ym mron fy ngorchfygu; ond na thybiwch fy mod am ddiffodd y gwrefogrwydd ardderchog fydd y fynud hon yn cynhesu pob mynwes yn bresennol. Eithr trwy foreuol adnabyddiaeth o amryw o honoch, mi a wn fod eich egwyddorion yn bur, a'ch hynawsedd i'w gyddmaru i ddim ond i'ch cariad at eich gwlad; y mae 'n sicr genyf, gan hynny, y goddefwch y deigr hallt, yr hwn y rhaid i bregerhwr esengyl y cariad yn awr ei dywallt dros y golygiadau hyll fydd o'n blaen—Mawr a dwfn drallod yn barod i dreiddio i bob cwrr o'n gwlad! Myrddiynau i'w galw o'u heddychol drigfannau "gan sain yr udgorn ac oerlais rhyfel! Gwisgoedd wedi eu "trochi mewn gwaed," ac hyd yn oed buddugoliaeth yn gweini achlysur i wylo am gyfeillion a chyfnelyfiad wedi eu lladd! Y rhai hyn ynt olygiadau athrist; gan hynny chwi a gyd-ymdeimlwch a mi yn yr anhawfddra yr wyf yn 'nawr yn llafurio dyno—gwedi 'm gadel gan fy nheftun, a'm gollwng i wylo wrthyf fy hun, na thycciodd un *Phineas* yn y sam-wlad; nad oes un Gennadwri * o ddynion mawr a duwiol wedi ei threfni, i chwilio i wirionedd ein hachos, ac i attal y Cleddyf dinystriol rhag tywallt gwaed perth'nafau. Yr wyf yn galaru fod, yn y tro galarus hyn, *dynerwch Juddewig* er cywilydd i *gymmwynasgarwch Cris'nogion*.

"Ein brodyr, ty ein tadau, hwyntwy a
"alwasant lu i'n herbyn. Pe gelyn a wnaethau
"felly gallafem, o ddigwydd, ei oddef. Eithr
"tydi

* Yma y mae 'r awdur yn cydnabod fod amryw o wyr cñwog wedi ymgnio tuag at gymmodi; ond y mae 'n galaru am nas gwrandawyd arnynt.

“ tydi ddyn fy nghydradd, fy fforddwr a'm
 “ cydnabodd; y rhai oedd felus genym gyd-
 “ gyfrinach, ac a rodiafom i dŷ Dduw ynghyd !”
 Neu ped fuafai er un rhyw hanffodol lesad i'r
 wladwriaeth yn gyffredin, gosodafem ein dwyllo
 ar ein geneuau, gan grymmu ufudd-dod drwy 'n
 harferol ddifdawrwydd. Ond am URDDAS a
 * GORUCHAFIAETH ! Beth ydynt hwy pan eu
 cymmarir a'r lles cyffredin, cyfiawnder cyffredin,
 ynghyd a natur a gosodiad y llywodraeth ? Gwir
 urddas yw llywodraethu *rhyddion* nid *caethion*; a
 gwir oruchafiaeth yw rhagori mewn daioni.

Mae 'n bryd, a chwedi pryd, i bobl luosog a
 deallus beri i *gyfod* roi lle i *fwlweidd*, a *ffug anrhydedd*
 i *wir ddiogelwch* ! Siampiau a † chleimiau amhen-
 nodol ydynt bethau rhy. ddifadl i ddryllio
 ymerodraeth gadarn. A oes unrhyw ddoethineb,
 un ddyfais synhwyrol ac anrhydeddus, tuag at
 aduno ei haelodau, fel unig ddiogelwch rhydd-did
 a phrotestaniaeth; yn hytrach na chadarnhau,
 trwy 'n blin anghydfod, y teyrnasoedd hynny
 ag fydd elynion rhydd-did, gwirionedd a
 rhofturi ?

Ffurio 'r cyfryw ddyfais, a gweled trefedigion o
 Frytaniaid yn goresgyn y tiroedd meithion hyn,
 gan orfoleddu ym mreintiau cyffredin gwyr
 breiniol, ac ymdebygu i'r Fam-wlad ymhob
 rhagoriaeth—sydd fwy o ogoniant na bod yn
 Ormesdeyrn ar holl genhedloedd y byd.

Ond ni'ch blinaf ymhellach a galeinadau diles
 am bethau a *allesid* eu gwneuthur. Y Cwestiwn
 yn awr yw—gan nas gwnaed hwynt, A raid ini
 ymadael yn dawel a'n genedigaeth-fraint neu, a
 Siartr fawr ein breintiau, y rhai y mae genym
 hawl iddynt, nid yn unig trwy etifeddiaeth, ond
 trwy eglur ammodau ein † trefedigaeth ? Dywedaf
 na atto Duw ! Canys dymunwn, yma yn neillduol,
 allu llefaru mor amlwg ag nas gallo na'm
 B 2 hegwyddorion

* Supremacy.

† Claims.

‡ Colonization.

egwyddorion fy hun na'r eiddo 'r Eglwys y perthynaf iddi gael eu cam ddeall.

Yn nechreuad y Dadl mawr hwn, barnafom mae 'n dyledswydd oedd peidio lledu y rhwyg, a helaethu 'r anfodlonrwydd; er mae 'n difrif ddymuniad oedd iachau archollion y wladwriaeth, a dangos trwy 'n hynawfedd nad ydym yn ehwennych trollodu 'r Fam-wlad, ond rhoi cyfle iddi, achub ei hun a ninnau cyn ei myned yn rhy ddiweddar: etto gan ein bod yn gwybod fod ein breintiau gwladol ac eglwysig wedi eu hanwanol gyfylltu, nid oes gennym, ac nis dymunem, un elw arall heblaw yr eiddo 'n gwlad; ac nis gallwn roi annogaeth i esgeuluso 'i hachos. Crefydd a rhydd-did a safant neu a syrthiant ynghyd yn America. Eingweddi yw ar iddynt sefyll yn dragywydd.

Nid yw parhaol oddehad trais yn un o egwyddorion Eglwys Loegr. Pan gafodd ei goleuadau disgleiriaf yn yr oes a aeth heibio, eu cymhell i amddiffyn y Llŷs-athrawiaeth o awdurdod anghyfreith—a lesafant hwy allan yn fradwraidd—"Heddwch Heddwch" pan nod oedd Heddwch? Oni ddarfu iddynt hwy sefyll dros y llywodraeth sefydledig, a dwud yn wyneb Mawrhydi "nas gallent hwy fradychu rhydd-did y wladwriaeth," a bod diogelwch y Pen-llywydd yn gynnwysedig "yn ei waith yn llywodraethu yn ol y gyfraith?" Oni ddarfu i'w siampl hwy a'u dioddechadau canlynol, ennyn a fath fflam ag a oleuodd yr holl wlad, ac a ddug i mewn y drefn ardderchog o wladol a phersonol rydd-did, yr hon a sefydlwyd* ynghyfn ewidiad y llywodraeth? Onid yw egwyddorion proffesedig ein difinyddion mwyaf enwog, oddi ar yr amser hwnnw, yn erbyn dyrchafu 'r Eglwys uwchlaw 'r Wladwriaeth; yn eiddigus am freintiau 'r deyrnas, ymrous am frenhinoedd protestanaidd, ffafriol i ddiwygiad, a chwennychol i gynnal rhydd-did crefydd? O's digwyddodd fod rhai

* The Revolution.

rhai o wahanol dymherau, ni ddylai un gymdeithas o grist'nogion fod yn atebol am wyrni a beiau personau neillduol.

Yr athrawiaeth o * hollol *anwrth'nebiad* a gadd ei llwyr ddirmygu ymmysg pob pobl rinweddol. Mae 'r ysbryd rhydd yn codi yn ei herbyn, a rhaid iddo gael ymhell ei ddarostwng, a llyngcu hyd yn oed gwaelodion halogrwydd cyn y gallo odde 'r meddwl, "nas dylai corph o bobl ormesedig, mewn unwedd anfodloni i'r farhaad." Ond nid yw tynnu 'r llinin, a dangos pa le y mae goddefiad yn terfynu a gwrth'nebiad yn dechrau, yn orchwyl perthynol i un o weinidogion Crist, yr hwn ni roes ini un rheol yn hyn yma, ond ei adael i deimlad a chydwybodau 'r gorthrymedig. Canys pan ddel gwaigfâau a dioddefiadau, pan fo pwys llywodraeth wedi myned yn annioddefol, 'fe fydd dynion yr barod i ffoi at † olodiad y llywodraeth am ddiogelwch, ac, ail feddiannu, os gallant yr awdurdod honno, yr hon nis darfu iddynt erioed ei rhoi ymaith, oddi eithr yn unig i'w harferyd er mwyn y lles cyffredinol. Nid oes gan † gyflafaredd y pulpud ddim i wneuthur yma. Nid yw Duw oll, yn ei drefn o lywodraethu 'r byd, yn caethiwo rhydd-did; a'i air ei hun a ddirmygid; neu, a gyfrifid yn cael ei wydroi, pe 'i dygid i wrth-ddwud ei lais ynghalonau dynion.

Y mae 'r cymhwysiad o'r egwyddorion hyn, fy mrodyr, yn awr yn hawdd, a rhaid ei adael i'ch cydwybodau a'ch teimlad chwi. Yr ydych yn awr yn ymosod ynghylch un o'r gorcheftion ardderchoccaf ag, fydd bosibl i feibion rhydd-did gael eu galw iddynr.

Yr ydych yn ymdrechu dros yr hyn ag ydych chwi 'n olygu eich cyfreithlon freintiau, a throis y parhaus sefydliad o'r ammodau hynny, ar ba

B 3

rai

* Absolute non-resistance.

† The constitution.

‡ Casuistry.

rai y gall y gwledydd hyn gael eu haduno drôa fyth a'r fam-wlad.

Edrychwch yn ol, gan hynny, yn bardius edrychwch yn ol ar yr amferoedd rhinweddol a chloddawr gynt. Edrychwch yn ol ar yr amcanion mawrion ag oedd yngolwg eich hynafaid wrth groesi cen'for maith, a d'od i breswyllo yma. Gelwch i'ch côf eu llafur a'u lludded a'u diwydrwydd hwy, a phoed i'w grafol ysbryd eich gwroli yn eich holl ymroiadau.

Edrychwch hefyd ymlaen ar genhedlaethau i ddyfod. Golygwch syrddiynau a myrddiynau i darddu allan o'ch lwynau, y rhai a enir yn rhyddion neu 'n gaethion, yn ol fel y gwelo Duw, yn awr, yn dda l lwyddo neu ddiddymu 'ch bwriadau. Ystyriwch y gall mae arnoch chwi y mae 'n gorphwys p'un a fydd i'r wlad eang hon, mewn oesoedd i ddyfod, gael ei llanw a'i haddurno a phobl rinweddol a doeth; yn mwynhau RHYDD-DID ai holl berthynol fendithion, ynghyd â CHREIFYDD yr IESU yn anllygredig yn ol yr ysgrythurau; ai ynte gael ei gorchuddio a rhywogaeth o ddynion gwaelach na gwylltiaid yr anialwch, am eu bod hwy unwaith "yn gwybod
" y pethau a berthynent i'w happusrwydd a'u
" heddwch, ond wedi goddef iddynt gael eu
" cuddio oddi wrth eu llygaid."

A thra f'och yn edrych yn ol ar yr hyn a aeth heibio, ac ymlaen ar yr hyn fydd i ddyfod, nac anghofiwch chwaith m'attolygaf arnoch, i edrych hefyd i fynu tu ag at Dduw y duwiau—Craig eich Jachawdwriaeth. "Fel y clai yn llaw'r crochenydd," felly y mae'r holl genhedloedd yn llaw'r JEHOFA trag'wyddol! Efe sy 'n dyrchafu ac efe sy 'n darostwng—"Efe sy 'n gwrth'nebu'r
" balch ac yn rhoi gras i'r gostyngedig—"Traed
" ei saint a geidw efe—yr annuwiolion a
" ddistawant mewn tywyllwch, canys nid trwy
" nerth y gorchfyga gwr."

Golygiadau disglaer yr Efyngyl; trwyadl barch i Jachawde

i Jachawdr pechaduriaid; ufudd-dod cydwybodol i'w ddwyfol gyfreithiau; ffydd yn ei addewydion; a gobaith diysgog o fywyd tragwyddol trwyddo ef, yw 'r unig bethau a all gynnal i fynu galon gwr mewn adfyd yn gyftal a hawddfyd. Mae mor bosibl " i daro tân o'r iâ" a dwyn diysgogrwydd a mawrfrydigrwydd allon o feiau. Ond y dyn da, yr hwn fydd mewn heddwch a Duw pob heddwch, nid edwyn ofn, oddi eithr yr ofn o'i anfodloni ef, llaw yr hwn a orchuddia 'r cyfawn, " fel nas rhaid iddo ofni rhag ysaeth " a chedo 'r dydd, na rhag y dinystr a ddinystrio. " ganol dydd; canys wrth ei ystlys y cwmp mil, " a dengmil wrth ei ddeheulaw, ond ni ddaw yn " agos atto ef; oblegid efe a orchymyn i'w " angylion am dano ef i'w gadw yn ei holl " ffyrdd."

Yn yr hollalluog Dduw, gan hynny, trwy ei fendigedig Fab, rhoddwch eich cadarn hyder; ond na ddisgwyliwch y bydd pob dydd i chwi yn Ddydd o lwyddiant a gorfoledd. Mae ffyrdd rhagluniaeth yn rhy ddyrus i ddyn eu holrhain. Trugareddau a ymddangosant weithiau yn rhith dioddefiadau; a gall treigliadau ein tynghedfen ninnau, wrth gyfodi yr adail hon o ddedwyddwch a gogoniant America, fod yn amrasael a gwahanol.

Ond na ddigalonned hyn chwi. Yn hytrach cadarnhaed chwi â gwresogrwydd duwiol—gan gredu 'n wasdad, mae ACHOS Duw ar y ddaear, yw achos rhinwedd a rhydd-did; ac nad oes dan y nef olwg mwy ardderchog na llu o feibion rhydd-did, mewn ymddibynniad ar Dduw, yn ymrwymo i'w gilydd i ymdrechu yn erbyn pob anhawddra a pherigl tuag at gynnal eu genedigol a chyfreithlon freintiau, a thuag at drosglwyddo 'r cyfryw yn bur a dilwgr i'w hiliogaeth."

Dyma 'r egwyddor a gyfrôdd gedyrn y prif oesoedd; a ddyrchafodd eu henwau i uchder bri, ac a lanwodd yr holl oesoedd canlynol o'u hybarch
godl:

glod: A thyma 'r egwyddor hefyd a raid eich cyffroi chwithau, os mynnech i'ch henwau gyrhaeddid cenhedlaethau i ddyfod, a disgleirio yn llechres anrhydedd: a thra bo 'r egwyddor hon yn eich tywys, byddwch barod i ganlyn—p'un bynnag ai i fywyd ai i angau.

Tra f'o'ch yn ymdrechu dros rydd-did, gwnewch hynny yn nhymer ac urddas gwyr breiniol, yn ddewr a chadarn, ond heb lid nag ymddial, hyd ag y caffoch ras i gynnorthwyo gwendid natur. Cyfrifwch ei fod yn dro happus, os rhaid i'r cyfryw ymdrech ddigwydd, ddarfod i Dduw ei attal hyd yn awr, pan yw 'n gwlad wedi ei thrwsio a dynion llawn o fêl yn ol gwybodaeth; pan y mae 'r celfyddydau a phob rhyw ddysgeidiaeth yn blannedig yn ein plither sicrhau cyflawnder parhans o'r fath ddynion; pan nad yw ein moesau gwedi eu llygru ymhell gan drythyllwch, gloddest neu afradlondeb; pan y mae 'r egwyddorion a wrthsfodd drais yn yr amser anrhydeddusaf o fewn hanes *Lloegr*, yn eiddom ni megis trwy etifeddiaeth briodol; a phan yr ydym yn sefyll ar ein tir ein hunain, a phob peth sydd anwyl o'n hamgylch, i'n hannog i bob teilwng ymdrech dros ein gwlad. Yn y fath amgylchiadau, ac oddiar y fath egwyddorion, pa ryfeddodau, pa orchestrion ardderchog nis cyflawnwyd!

O'm rhan fy hun yr wyf o farn ddiysgog fod gan Dduw ryw fwriadau mawrion a grasol tu ag at y gwledydd hyn, y rhai nis dichon un gallu neu ddyfais ddynol fyth eu diddymmu.

Caethiwus neu gamfymniol fesurau llywodraeth a allant dros dro ein gorthrymmu, ac ysgatfydd ffin attol ein cynnydd; ond os nyni a ddaliwn ein rhinwedd; os hyfforddwn ein plant yn egwyddorion Rhydd-did; os gochelwn faglau gloddest, gwobrau a halogrwydd; se gyfyd ANIAN AMERICA o hyd yn fuddugawl, a hynny yn y fath allu ag a fo o'r diwedd yn anwrth nebol. *Fe fydd y wlad hon yn rhydd—nag e, eithr dros oesoedd.*

ofoedd i ddyfod, hi a fydd yn ddewisiot orfedd *Rhydd-did*, y *Celfyddydau* a *Nefol Wybodaeth*; y rhai ydynt yn awr naill ai 'n methu neu 'n feirw yn y rhan fwyaf o wledydd yr hen fyd.

I ddiweddu, gan fod grym pob gwladwriaeth, dan Dduw, yn gynnwysedig yn eu *HUNDEB*; cyddygwch chwithau a gwendidau, ac hyd yn oed a gwahanol feddyliau 'ch gilydd, mewn pethau nad ydynt hanfodol i'r prif bwng. Mae tymherau dynion yn dra gwahanol. Mae rhai yn fywiog a theimladwy yn holl ysgogiadau 'u meddwl, yn enwedig yn yr hyn a berthyn i lês eu gwlad; a chan hynny yn barod i ennyn allan yn fflam ar bob ymddangosiad o berigl. Eraill eilwaith, mor bur eu bwriadau, ac a chariad anorchfygol at eu gwlad, yn rhy wrol i'w brawychu a niwl rhagfarn, neu, i'w cyffroi i nwydau ynfyd-boeth gan awelon afiach digofaint, a dybiant yn ddyledswydd arnynt i bwyso canlyniadau, a mysyrio 'n gyflawn ar y moddion mwya, tebygol i fwynhau 'r dibennion cyffredin. Fe ddylai 'r ddau fath hyn o ddynion gyd-ymddwyn a'u gilydd; canys y mae 'r naill a'r llall yn ewylliŵyr da i'w gwlad.

Cenniatewch imi chwanegu hyn ymhellach, nas gall fod *undeb* mewn gwladwriaeth heb drefn a chyfiawn * raddiad. Pa mor gyd-radd bynnag y b'och mewn achosion eraill, mae hynny 'n darfod yn y sefyllfa unol a chymdeithasol; ac y mae pob un yn rhwym i gadw y lle a'r swydd a drefnwyd iddo; yr hon rwymedigaeth sydd ynghyfrif pob dynion rhinweddol a deallus yn gadarnach na'r holl rwymau ag sydd bosibl i ddyfais ddynol eu dych'mygu. Gwell fuasai peidio llefaru gair ymhlaid eich gwlad, na'i bradychu o eisiau *undeb*; neu adael y gwyr teilwng a anturiant eu bywyd a'u meddiannau dros y llea

* Subordination.

y lles cyffredin, i ddioddef, neu sefyll yn ddigymmorth.

Yn ddiweddaf, ymddiffnwch gyfreithiau 'ch gwlad, hyd eitha 'ch gallu, ar bob achos. Mewn ymdrech ymhlaid rhydd did, ystyriwch fath gamwedd fyddau, i oddef i un *gwr rhydd* gael ei ddirmygu neu ei niweidio yn ei rydd did hyd ag y galloch chwi ragflaenu hynny.

Wrth anadlu a gweithredu 'n llyn—gallwn gyd â'r prophwyd GANU—

“Nac ofna di ddaear! Gorfoledda a llaweny-
“cha; canys yr Arglwydd a wna sawredd. Nac
“ofnuch anifeiliaid y maes, canys tarddu y mae
“porfeidd yr anialwch—y pren addwg ei ffrwyth
“—y ffigysbren a'r winwydden a roddant eu
“cnwd.”

Wrth anadlu a gweithredu 'n llyn, gallwn hefyd gyd â'r prophwyd WEDDRO—

“ARGLWYDD iugatha wrthym; wrthyt y
“disgwiliafom. Bydd fraich ini bob bore, a'n
“hiechydwrïaeth yn amser cystudd—Ymddiried
“rhai mewn cerbydau, a rhai mewn meirch,
“ond nyni a gofwn enw 'r Arglwydd ein Duw—
“Gobaith Israel a'i geidwad yn amser adfsyd—ti
“ydwy't yn ein mysg ni a'th enw diaelwir ariom,
“NA AD NI—Dyro ini un galon ac un ffordd
“i'th ofni byth, er lles ini, ac i'n meibion ar
“ein hol. Disgwiliafom am heddwch, ac nid
“oes daioni, ac am amser iachâd ac wele ni
“mewn blinder—Etto nyni a ymddiriedwn yn
“yr Arglwydd byth, o herwydd yn yr Arglwydd
“Dduw y mae cadernid tragywyddol—Efe a
“rwy'ma etto y rhai yslig eu calon, ac a gysura
“bob galarus”—Boed itti felly o Arglwydd eu
“cysuro a'u diwallu fel y gorfoleddo yr elgryn a
“ddiylliaist. Cynnyfgeidda ni ag ystyriaethau
“dwys o werth ein breintiau cyfreithlon! Bydded
“i ysbryd doethineb a rhinwedd gael ei dywallt
“ariom oll; a phoed i'n cynnyrcholwyr, y rhai a
“appwyntiwyd i drefnu a phenderfynu mesurau
“cyhoeddus

cyhoeddus, gael eu hyfforddi i'r cyfryw ag a
 welost di 'n dda, yn dy ben-arglwyddiaethol
 ddaioni, eu gwnud yn effeithiol i iachâu 'r
 ymerodraeth, ac aduno 'i haelodau mewn un
 cadarn rwymyn o undeb a dedwyddwch cyffredin!
 Cenniathâ hyn o Dad er mwyn dy Fab Jesu
 Grist; i ba un gyd â thi a'r ysbryd Glân, y bo 'r
 gogoniant, yr Anrhydedd a'r gallu, yn awr ac yn
 oes oesoedd! AMÉN.

D I W E D D.

N O T E.

What the author hints in page 20, of his sermon, and page 11. of this translation, may be elucidated by specifying the troops raised, and monies reimbursed to the Colonies. I shall instance only in,

<i>Troops raised.</i>		<i>Reimbursed.</i>		
		£.	s.	d.
Massachusetts	7,000	183,649	2	7
Connecticut	5,000	28,863	19	1
New-Hampshire	2,000	16,335	13	4
Rhode-Island	1,500	6,322	12	10
Captain Gebson, a volunteer		547	15	0
Total		235,719	2	10

It must be observed farther, that the reimbursement was in consequence of the following message from our late good King to the House of Commons, viz.

*Die Jovis 26° Aprilis, anno 32° Georgii secundi
Regis, 1759.*

“GEORGE REX. His Majesty being sensible
“of the active zeal and vigor with which his
“faithful subjects of NORTH AMERICA have
“*exerted* themselves, in defence of his Majesty’s
“justs rights and possessions, recommends it to
“this House to *take* the same into consideration,
“and to *enable* his Majesty to give a proper
“compensation for the expences incurred by the
“respective provinces, in the levying, cloathing
“and paying of the troops raised by the same,
“according as the *active vigor* and *strenuous*
“*efforts* of the respective provinces shall justly
“appear to merit.”

G. R.